

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ІНСТИТУТ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

MIGRATION & LAW

VOLUME 4, ISSUE 6

2024

MIGRATION & LAW

VOLUME 4, ISSUE 6

It was founded on 18 February 2021. It is published 6 times a year
State registration certificate: series KB No. 24750-14690P as of 10 March 2021
Founder and publisher: National Academy of Management
15 Ushinsky St., Kyiv, Ukraine, 03151. Certificate ДК No. 4714 as of 23 April 2014
Co-founder: Institute of Modern Educational Technologies
9 Gnata Yury St., Kyiv, Ukraine, 03148

Included in the List of scientific specialized publications of Ukraine (category "B") in public administration, law, economics, sociological and political sciences (specialties: 051 – Economics, 052 – Political science, 054 – Sociology, 081 – Law, 281 – Public management and administration, 292 – International economic relations, 293 – International law) in accordance with the orders of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 07 April 2022 No. 320, 06 June 2022 No. 530 and 20 June 2023 No. 768

EDITORIAL BOARD

KURYLIUK Yurii — Editor-in-Chief, DSc in Law (National Academy of Management)

Ukrainian Members of the Editorial Board

BABIN Borys, DSc in Law (National Aviation University)

BIL Maryana, DSc in Econ., PhD in Public Adm. (Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine)

BORTNIK Nadiya, DSc in Law (Admiral Makarov National University of Shipbuilding)

BRASLAVETS Oleksiy, PhD in Econ. (National Academy of Management)

KAMINSKA Nataliia, DSc in Law (Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine)

KOLOMIYETS Natalia, DSc in Law (Chernihiv Polytechnic National University)

KOSTYNETS Valeriya, DSc in Econ. (National Academy of Management)

MALYNOVSKA Olena, DSc in Public Adm. (National Institute for Strategic Studies)

MYTROFANOV Igor, DSc in Law (Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University)

NIKIFORENKO Volodymyr, DSc in Law, PhD in Public Adm. (Administration of the State Border Guard Service)

OVCHAR Pavlo, DSc in Econ., PhD in Public Adm. (National Academy of Management)

OLIINYK Svitlana, PhD in Law (European Union Advisory Mission Ukraine)

POZDNIAKOVA-KYRBIATIEVA Ellina, DSc in Soc. (Khortytsia National Educational & Rehabilitation Academy)

POZNYAK Olexii, PhD in Econ. (Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the NAS of Ukraine)

POKATAEV Pavlo, DSc in Law, DSc in Public Adm. (Classical Private University)

RADZIVILL Olexandr, PhD in Law (Kyiv University of Law of NAS of Ukraine)

SITSINSKA Maya, DSc in Public Adm. (Khmelnitskyi Cooperative Trade and Economic Institute)

SHEVCHUK Olexandr, DSc in Polit. (National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine)

FILIPPOV Stanislav, DSc in Law (Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service)

FILIPPOVA Victoria, DSc in Public Adm. (Kherson National Technical University)

ZHALILO Yaroslav, DSc in Econ. (National Institute for Strategic Studies)

ZOSKA Yana, DSc in Soc. (Mariupol State University)

YAGUNOV Dmytro, DSc in Polit., PhD in Public Adm. (Vasyl Stus Donetsk National University)

YEROKHIN Serhiy, DSc in Econ. (National Academy of Management)

International Members of the Editorial Board

BERMEJO Rut, PhD in Polit. (University Rey Juan Carlos, Spain)

BUČIŪNAS Gediminas, Dr in Law (Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University, Lithuania)

GÓRNY Agata, Dr hab. in Soc. (Warsaw University Center for Migration Studies, Poland)

VOLLMER Bastian, PhD in Soc. (Catholic University of Applied Sciences Mainz, Germany)

KRUESSMANN Thomas, Dr in Law (University of Kent, England)

MARQUES José, PhD in Soc. (Polytechnic Institute of Leiria, Portugal)

TRAUNER Florian, DSc in Polit. (Vrije Universiteit Brussel, Belgium)

FRANK Libor, PhD in Polit. (University of Defence, Czech Republic)

Recommended for printing by the Academic Council of the National Academy of Management
(minutes No. 9 of December 19, 2024)

The authors of the articles are responsible for the accuracy of facts, quotations, proper names, geographical names, names of enterprises, organizations, institutions and other information. Opinions expressed in the articles may not coincide with the point of view of the editorial board and do not impose any obligations on it.

Reprints and translations are permitted only with the consent of the author and the editors.

MIGRATION & LAW

VOLUME 4, ISSUE 6

Засновано 18 лютого 2021 р. Виходить 6 разів на рік
Свідцтво про державну реєстрацію: серія KB № 24750-14690Р від 10.03.2021

Засновник і видавець: ВНЗ «Національна академія управління»

Україна, 03151, м. Київ, вул. Ушинського, 15. Свід. ДК № 4714 від 23.04.2014.

Співзасновник: Інститут сучасних освітніх технологій

Україна, 03148, м. Київ, вул. Гната Юри, 9.

Включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з державного управління, соціологічних, економічних, політичних і юридичних наук (спеціальності: 051 – Економіка, 052 – Політологія, 054 – Соціологія, 081 – Право, 281 – Публічне управління та адміністрування, 292 — Міжнародні економічні відносини, 293 - Міжнародне право) відповідно до наказу МОН України

від 07.04.2022 № 320, від 06.06.2022 № 530 та від 20.06.2023 № 768

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КУРИЛЮК Юрій — головний редактор, д.ю.н., проф. (ВНЗ «Національна академія управління»)

Українські члени редколегії

БАБІН Борис, д.ю.н., проф. (Національний авіаційний університет)

БІЛЬ Мар'яна, д.е.н, к.держ.упр., с.н.с. (Інститут регіональних досліджень ім. М.Долішнього НАН України)

БОРТНИК Надія, д.ю.н, проф. (Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова)

БРАСЛАВЕЦЬ Олексій, к.е.н. (ВНЗ «Національна академія управління»)

ЄРОХІН Сергій, д.е.н., проф. (ВНЗ «Національна академія управління»)

ЗОСЬКА Яна, д.соц.н., проф. (Маріупольський державний університет)

ЖАЛІЛО Ярослав, д.е.н., с.н.с. (Національний інститут стратегічних досліджень)

КАМІНСЬКА Наталія, д.ю.н., проф. (Інститут держави і права ім. В.Корецького НАН України)

КОЛОМІЄЦЬ Наталія, д.ю.н., проф. (Національний університет «Чернігівська політехніка»)

КОСТИНЕЦЬ Валерія, д.е.н., доц. (ВНЗ «Національна академія управління»)

МАЛИНОВСЬКА Олена, д.держ.упр., с.н.с. (Національний інститут стратегічних досліджень)

МИТРОФАНОВ Ігор, д.ю.н., проф. (Кременчуцький національний університет ім. М.Остроградського)

НІКІФОРЕНКО Володимир, д.ю.н., к.держ.упр., доц. (Адміністрація Держприкордонслужби України)

ОВЧАР Петро, д.е.н., к.держ.упр., доц. (ВНЗ «Національна академія управління»)

ОЛІЙНИК Світлана, к.ю.н. (Консультативна місія Європейського Союзу в Україні)

ПОЗДНЯКОВА-КИРБЯТ'ЄВА Елліна, д.соц.н., проф. (Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія)

ПОЗНЯК Олексій, к.е.н., с.н.с. (Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.Птухи НАН України)

ПОКАТАЄВ Павло, д.ю.н., д.держ.упр., проф. (Класичний приватний університет)

РАДЗІВІЛЛ Олександр, к.ю.н., доц. (Київський університет права НАН України)

СІЩЕНЬКА Майя, д.держ.упр., проф. (Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут)

ФІЛІПОВ Станіслав, д.ю.н., проф. (Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Б.Хмельницького)

ФІЛІПОВА Вікторія, д.держ.упр., проф. (Херсонський національний технічний університет)

ШЕВЧУК Олександр, д.політ.н., проф. (Чорноморський національний університет ім. П.Могили)

ЯГУНОВ Дмитро, д.політ.н., к.держ.упр., доц. (Донець

ЗМІСТ

CONTENTS

1. Контрабанда як негативний чинник економічної безпеки держави / Smuggling as a negative factor of the state economic security <i>Курилюк Юрій / Kuryliuk Yurii</i>	5
2. Міграція молоді України та Львівської області: тенденції, проблеми, пріоритети регулювання / Youth migration in Ukraine and Lviv region: trends, problems, regulatory priorities <i>Біль Мар'яна / Bil Mariana</i>	22
3. Гарантії міжнародного правопорядку: концептуальні міжнародно-правові засади та особливості забезпечення в умовах міграційних викликів / Guarantees of international law order: conceptual international legal principles and features of ensuring in the conditions of migration challenges <i>Гдичинський Віталій / Gdychinsky Vitaliy</i>	45
4. Роль міжнародних авіаційних організацій в умовах активізації міграційних процесів / The role of international aviation organisations in the context of intensified migration processes <i>Богдасhevський Тарас / Bogdashevskyi Taras</i>	59

КОНТРАБАНДА ЯК НЕГАТИВНИЙ ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

SMUGGLING AS A NEGATIVE FACTOR OF THE STATE ECONOMIC SECURITY

Юрій Курилюк¹

*Національна академія управління
(вул. Ушинського, 15, м. Київ, Україна, 03151)*

Yurii Kuryliuk

*National Academy of Management
(15, Ushynskogo, Kyiv, Ukraine, 03151)*

Отримано: 12.11.2024. Затверджено: 19.12.2024

АНОТАЦІЯ

Метою статті є висвітлення теоретичних та практичних засад такого негативного чинника економічної безпеки держави, як контрабанда. Для досягнення мети в процесі дослідження виконано такі завдання: розглянуто поняття контрабанди; досліджено основні її схеми; висвітлено вплив контрабанди на економічну безпеку держави. Зазначено, що контрабанда — це незаконний ввіз або вивіз товарів через кордон з метою уникнення митних зборів, податків або інших державних обмежень. Відзначено, що контрабанда завдає значних економічних збитків державі, оскільки перешкоджає легальній торгівлі, порушує правила митного контролю і може сприяти розвитку організованої злочинності. Це явище спричиняє значні фінансові втрати для бюджету через незаконне ввезення товарів та ухилення від митних процедур. Такі дії становлять серйозну загрозу економічній стабільності країни та мають негативний вплив на фінансову систему. Незважаючи на усвідомлення шкоди контрабанди та зусилля щодо її подолання, проблема не зникає, а часом навіть набуває нових форм. Контрабандисти постійно адаптуються до нових умов і розробляють нові способи для нелегального переміщення товарів через

¹ доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік НАН вищої освіти України; orcid 0000-0002-4035-4431; e-mail: kuryluk.yuri@gmail.com

митні кордони. Зауважено, що серед основних причин зростання контрабанди в Україні натеper виділяють недоліки в законодавстві, корупцію та людський фактор. Основними загрозами контрабанди для економічної безпеки є: втрати для державного бюджету; підрив конкуренції; зростання «тіньової економіки»; зниження якості продукції; фінансування злочинних структур; політична корупція. Зазначено також, що ефективна боротьба з контрабандою вимагає комплексного підходу та скоординованих дій між державними органами, бізнесом і суспільством і включає такі напрями, як: посилення митного контролю; міжнародна співпраця: обмін інформацією з митними органами інших держав, участь у міжнародних програмах з боротьби з контрабандою; законодавчі зміни; освітні кампанії; зниження податкового навантаження: оптимізація податкової системи для зменшення стимулів до нелегального імпорту.

Ключові слова: контрабанда; економічна безпека; дохід; товари; майно; митний контроль; тіньова економіка; фінансові втрати; корупція; законодавчі зміни; міжнародна співпраця; шахрайство.

ABSTRACT

The purpose of the article is to highlight the theoretical and practical foundations of the negative factor of the state's economic security, which is smuggling. To achieve this goal, the study accomplishes the following tasks: the concept of smuggling is considered; its main schemes are investigated; and the impact of smuggling on the economic security of the State is highlighted. It is noted that smuggling is the illegal import or export of goods across the border with the aim of avoiding customs duties, taxes or other government restrictions. It is noted that smuggling causes significant economic losses to the State, as it impedes legal trade, violates customs control rules and may contribute to the development of organised crime. This phenomenon causes significant financial losses to the budget through the illegal import of goods and evasion of customs procedures. Such actions pose a serious threat to the country's economic stability and have a negative impact on the financial system. Despite the awareness of the damage caused by smuggling and efforts to overcome it, the problem does not disappear and sometimes even takes on new forms. Smugglers are constantly adapting to new conditions and developing new ways to illegally move goods across customs borders. It is noted that the main reasons for the growth of smuggling in Ukraine today are shortcomings in legislation, corruption, and human factors. The main threats of smuggling to economic security are losses to the state budget, undermining competition, growth of the 'shadow economy', reduction of product quality, financing of criminal structures, and political corruption. It is also noted that the effective fight against smuggling requires an integrated approach and coordinated actions between government agencies, businesses and society and includes such areas as strengthening customs control; international cooperation: exchange of information with customs authorities of other countries, participation in international anti-smuggling programmes; legislative changes; educational campaigns; reduction of the tax burden: optimisation of the tax system to reduce incentives for illegal imports.

Key words: smuggling; economic security; income; goods; property; customs control; shadow economy; financial losses; corruption; legislative changes; international cooperation; fraud.

I. ВСТУП

Контрабанда товарів становить значну загрозу економічній безпеці держави у зв'язку з глобалізаційними процесами та розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій¹. Небезпідставно вважаючись одним із найсерйозніших викликів для економічної безпеки будь-якої держави, вона не лише порушує законодавство, але й завдає значної шкоди національній економіці. Це нелегальний обіг товарів через державний кордон, що уникає митного контролю, сплати податків і митних зборів, а також часто пов'язаний з організованою злочинністю. Контрабанда має руйнівний вплив на фінансову стабільність, сприяє тіньовій економіці, підриває конкурентоспроможність легального бізнесу, а також може стати джерелом соціальних і політичних ризиків. В умовах глобалізації та розвитку новітніх технологій контрабанда набуває нових форм і методів, що ускладнює боротьбу з цим явищем. Тому вивчення контрабанди як негативного чинника економічної безпеки є важливим кроком до ефективного протистояння цій загрозі та забезпечення стабільного розвитку держави.

Сутність контрабанди та її вплив на економічну безпеку держави досліджуються доволі активно в наукових роботах вітчизняних учених, серед яких: Н. Андрійченко, О. Григор'єв, Ю. Жук, Н. Лугіна, В. Нетяга, Г. Паламарчук, Є. Свирида, В. Чеусова та ін.

Так, О. Григор'єв і Є. Свирида² проаналізували основні причини контрабанди, зокрема корупцію, високі ставки мита та податків, а також недоліки законодавства. Наголошено на важливості парламентського і громадського контролю за митними та прикордонними органами, а також на оптимізації оподаткування для захисту внутрішнього ринку. Особливу увагу приділено міжнародній співпраці, технічному оснащенню, розвитку кінологічної служби та громадській освіті. Авторами розглянуто проблему низьких зарплат і слабкої мотивації митників,

¹ Andriichenko N. S., Reznik O. M., Tkachenko V. V. et al. (2020). The Transfer of Assets as a Strategic Threat to the Economic Security of the European States. *REICE: Electronic Journal of Research in Economic Sciences*. Vol. 8, No. 15. pp. 346–357. URL: <https://doi.org/10.5377/reice.v8i15.9974>

² Григор'єв О. Ю., Свирида Є. І. (2024). Боротьба з контрабандою в Україні: заходи та виклики. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 1(11). С. 179–189. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.01.179>

що підриває ефективність боротьби з контрабандою, та окреслено шляхи подолання ризиків, пов'язаних із погрозами й підкупам.

Н. Лугіна і Ю. Жук¹ досліджують правові та організаційні засоби протидії контрабанді, визначаючи її як протиправне явище, що загрожує економічним інтересам, громадській та національній безпеці, моралі та здоров'ю населення. Авторами проаналізовано статистику, яка свідчить про зростання кількості таких правопорушень і зміну їх характеру. Розглянуто вплив контрабанди на економічну безпеку України та необхідність організаційно-економічних заходів для її протидії, зокрема на прикордонних територіях.

Т. Ніколаєнко і С. Соляр² провели ретроспективний аналіз розвитку контрабанди як суспільно небезпечного явища, починаючи від перших державотворень до початку ХХ ст. Встановлено, що контрабанда виникла разом із зародженням державності та розвитком торгівлі, коли з'явилися правила переміщення товарів через кордон, яких не завжди дотримувались.

Аналіз засвідчив еволюцію від простого усвідомлення контрабанди як протиправного діяння до її нормативного унормування з диференціацією відповідальності.

У статті В. Чеусова³ розглянуто порушення митних правил, зокрема контрабанду, визначено її основні види відповідно до КК України. Проаналізовано чинники, що сприяють існуванню контрабандної діяльності, а також досліджено статистику випадків незаконних перевезень за певний період. Окремо висвітлено питання «сірого імпорту» та його вплив на економіку, зокрема на основі даних про кількість таких випадків за секторами економіки у 2022 році.

¹ Лугіна Н. А., Жук Ю. О. (2021). Організаційно-правові засоби боротьби з контрабандою. *Правові новели*. № 13. С. 112–117. URL: <https://doi.org/10.32847/ln.2021.13.16>

² Ніколаєнко Т., Соляр С. (2021). Генеза відповідальності за контрабанду від витоків до початку ХХ століття. *Публічне право*. № 1. С. 124–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-41-13>

³ Чеусова В. О. (2024). Контрабанда як прояв порушень митних правил. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. Вип. 1(36). С. 230–235. URL: <http://dSPACE.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/11405>

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Метою та завданням наукового дослідження є висвітлення теоретичних та практичних засад контрабанди як негативного чинника економічної безпеки держави.

У процесі дослідження застосовувались загальнонаукові *методи пізнання*, як-от: критичний аналіз наукової літератури (для вивчення теоретичних засад контрабанди), метод синтезу (щоб отримати цілісну картину контрабанди в державі), табличний метод (для систематизації даних у вигляді таблиці), метод наукового абстрагування (для формулювання висновків).

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Контрабанда як суспільно небезпечне явище виникла ще за часів формування перших держав і державоутворень. Намагання уникнути сплати мита та обійти контроль з боку державних органів сприяли становленню контрабанди як виду правопорушення¹.

Зазначимо, що поняття «контрабанда» використовується в багатьох нормативно-правових актах України: Кримінальному, Кримінальному процесуальному та Митному кодексах України, законах України «Про державний кордон України», «Про Державну прикордонну службу України», Положенні про Державну митну службу України тощо.

Так зване легальне визначення контрабанди передбачене статтею 201 Кримінального кодексу України (КК України), якою визначено, що контрабандою є «переміщення товарів у великих розмірах і культурних та історичних цінностей, отруйних та сильнодійних речовин, радіоактивних матеріалів, вибухових речовин, а також зброї і боєприпасів, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю»².

У Міжнародній конвенції про взаємну адміністративну допомогу для попередження, розслідування та припинення митних правопорушень (1977 р.) стверджується, що контрабандою є порушення мит-

¹ Ніколаєнко Т., Соляр С. (2021). Генеза відповідальності за контрабанду від витоків до початку XX століття. *Публічне право*. № 1. С. 125.

² Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

ного законодавства, яке полягає в переміщенні товарів через митний кордон будь-яким способом¹.

Наукових поглядів щодо поняття контрабанди досить багато. Зокрема, деякі вчені під контрабандою розуміють переміщення товарів, валюти, цінностей (зокрема, культурно-історичних), отруйних, сильнодіючих, радіоактивних, вибухових речовин та ін. предметів через митний кордон країни поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене окремою особою або групою осіб, які організовувалися для заняття контрабандою².

Г. Паламарчук пропонує розглядати контрабанду у таких двох взаємопов'язаних аспектах, як:

1) економічний — з цього погляду контрабандою вважається незаконне переміщення товарів і предметів через державний кордон, що є частиною тіньової економіки, зокрема її міжнародного сегменту. Сюди входять:

- кримінальний бізнес (незаконний обіг товарів, які заборонені або обмежені в цивільному обігу);
- нелегальна економічна діяльність (незаконні операції з товарами, які дозволені для обігу, але переміщуються з порушенням установлених правил);

2) правовий, що включає в себе поділ контрабанди на:

- злочин — власне контрабанда, що підлягає кримінальній відповідальності;
- правопорушення — так звана «товарна контрабанда», що є порушенням митних правил і тягне за собою адміністративну відповідальність³.

На мою думку, *контрабанда* — це діяльність, пов'язана з переміщенням (ввезенням або вивезенням) товарів (вантажів) через митний кордон з порушенням законодавства (держави вивезення та/або призначення), вчинювана з приховуванням чи поза митним контро-

¹ International Convention on Mutual Administrative Assistance for the Prevention, Investigation and Repression of Customs Offences on June 9, 1977. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201226/v1226.pdf>

² Гіжевський В. К., Головченко В. В., Ковальський В. С. (2002). Популярна юридична енциклопедія. Київ: Юрінком Інтер. С. 128.

³ Паламарчук Г. В. (2019). Контрабанда — транснаціональний чи трансграничний злочин: визначення понять. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 21. С. 90–91.

лем і з метою уникнення сплати митних зборів, податків або інших державних обмежень. Це може включати різноманітні товари — від споживчих продуктів до наркотичних речовин чи зброї.

Проблема контрабанди вважається одним з головних пріоритетів у захисті економічної безпеки країни¹. Контрабанда створює загрозу економічній і соціальній безпеці України, громадянам та всій світовій спільноті, є одним з головних дестабілізуючих факторів внутрішнього ринку України, вона негативно впливає на розвиток національної економіки², оскільки вона призводить до втрати тарифних надходжень³, відсутність відрахування податків у бюджет, що є наслідком недовостачі коштів на соціальну допомогу, зарплати, пенсії та інші обов'язкові виплати⁴.

Контрабанда завдає значних економічних збитків державі, оскільки перешкоджає легальній торгівлі, порушує правила митного контролю і може сприяти розвитку організованої злочинності. Також вона становить загрозу для національної безпеки, якщо йдеться про незаконний обіг зброї чи інших небезпечних предметів.

Причини та умови контрабанди в Україні пов'язані з негативними соціальними явищами та процесами, які формують у винної особи стійкі антисоціальні переконання та звички. Під впливом криміногенної мотивації ці фактори сприяють її внутрішній готовності до вчинення суспільно небезпечних і протиправних дій⁵, адже контрабанда має властивості клапану для соціально-економічної безпеки⁶.

Серед основних причин зростання контрабанди в Україні нині виділяють:

¹ Kulish A., Yunin O., Us O. et al. (2021). Smuggling as a threat to economic security of the state. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. Vol. 8, No. 3. pp. 384–399. URL: [http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(25\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(25))

² Допілка В. О. (2009). Поняття та значення суб'єктивних ознак контрабанди. *Актуальні проблеми держави і права*. № 47. С. 111–115.

³ Nelson D., Lovely M. E. (1995). Smuggling and welfare in a Ricardo-Viner economy. *Journal of Economic Studies*. Vol. 22, No. 6. pp. 26–45. URL: <https://doi.org/10.1108/01443589510099039>

⁴ Яланський О. С. (2017). «Товарна» контрабанда в Україні — щодо доцільності криміналізації. *Молодий вчений*. № 11. С. 1034–1038.

⁵ Нетяга В. В. (2023). Причини та умови вчинення контрабанди в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. С. 545.

⁶ Hanau Santini R. (2018). Limited Statehood and Informal Economy. *Limited Statehood in Post-Revolutionary Tunisia: Citizenship, Economy and Security*. pp. 61–81. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-74406-3_4

- 1) недоліки в законодавстві — прогалини, що ускладнюють ефективну боротьбу з порушеннями митних правил;
- 2) корупція — поширені схеми на митниці та в прикордонній службі;
- 3) людський фактор — відсутність належної відповідальності та покарання за протиправні дії¹.

Основними факторами, що сприяють контрабанді, є:

- недостатня співпраця між контрольними й правоохоронними органами України та відповідними установами сусідніх країн в обміні інформацією для запобігання незаконному переміщенню товарів через митний кордон;
- корупційні впливи, коли державні службовці допомагають юридичним чи фізичним особам у нелегальному ввезенні товарів;
- відсутність спільної бази даних митних органів України та інших держав;
- велика різниця в цінах на певні групи товарів на внутрішньому та міжнародному ринках;
- недосконалість і суперечливість законодавства в боротьбі з контрабандою та порушенням митних норм;
- високий рівень безробіття серед населення прикордонних регіонів².

У праці З. Живко, Т. Головач і Ю. Боруцької знаходимо найпоширеніші схеми контрабанди товарів (табл. 1).

Таблиця 1.

Основні схеми контрабандного імпорту³

Схеми контрабандного імпорту	Опис
«Зеленка»	Переміщення товарів поза офіційними пунктами пропуску, що включає транспортування товарів без належних документів через незаконні маршрути, як-от поля, лісові масиви, підземні проходи, річки чи літаки

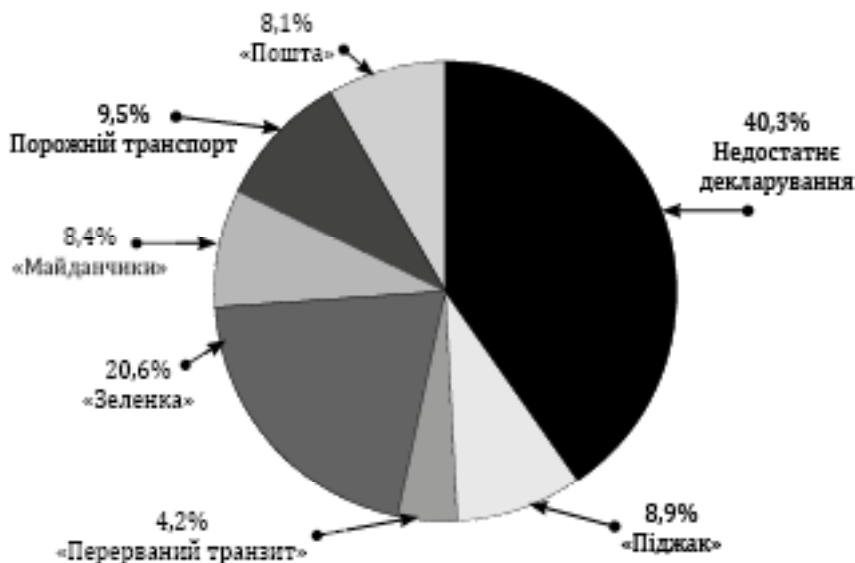
¹ Живко З., Головач Т., Боруцька Ю. (2021). Контрабанда та митна безпека: основні схеми контрабандних поставок. *Вчені записки Університету «КРОК»*. № 3(63). С. 167.

² Лугіна Н. А., Жук Ю. О. (2021). Організаційно-правові засоби боротьби з контрабандою. *Правові новели*. № 13. С. 114.

³ Живко З., Головач Т., Боруцька Ю. (2021). Контрабанда та митна безпека: основні схеми контрабандних поставок. *Вчені записки Університету «КРОК»*. № 3(63). С. 166

Схеми контрабандного імпорту	Опис
«Порожняки»	Транспортні засоби (у тому числі мікроавтобуси) інколи оформлюються як порожні, хоча насправді вони перевозять вантажі
Схеми під час переміщення товарів	«Перерваний транзит» передбачає ситуацію, коли товари спочатку декларуються як транзитні, але потім розвантажуються на території України, і транзит формально завершується
	Підміна товарів під час транспортування до митниці призначення всередині країни
	Товари, що знаходяться під митним контролем, зникають зі складів, портів чи аеропортів, де вони повинні зберігатися
«Піджаки»	Використання пілг для ввезення товарів фізичними особами (до 500 євро автомобільним транспортом та до 1000 євро авіатранспортом)
	Формування груп фізичних осіб («мурах»), які перевозять товари в межах безмитних норм (до 500 євро та 50 кг)
«Поштова контрабанда»	Маскування комерційних партій під малі поштові відправлення (до 150 євро). Подрібнення великих партій під безмитну норму та ввезення через підставних осіб
Недостовірне декларування	Заниження ваги товарів для зменшення митних платежів
	Приховування фактичної вартості товарів (заниження митної вартості)
	Неправильне декларування товарів за кодами, які передбачають нижчі митні ставки
	Невірне найменування товарів або підміна дорогих товарів дешевшими
	Приховування кількісних та якісних характеристик, торгових марок і виробників
«Майданчики»	Створення компаній-імпортерів, які отримують особливі привілеї від митних органів, що дозволяє масово ввозити товари та створює неконкурентні умови для легального бізнесу

Масштаби контрабанди в Україні за кожною зі схем наведено на мал. 1.

Малюнок 1. Масштаби контрабанди в Україні¹

Зазначимо, що товари, які потрапляють на територію України без сплати податків, часто реалізуються через різні канали також без повної сплати податків або з частковим їх сплатою. Найбільш поширеними каналами реалізації є:

- а) продаж через інтернет або Телеграм-канали фізичними особами;
- б) торгівля через невеликі магазини чи товарні ринки, де товари продаються без документів або через фізичних осіб, або ФОП чи «пусті» ТОВ;
- в) продаж через деякі торгові мережі, де «сіра» продукція оформлюється через «фірми-одноденки» або «накопичувачі» для ухилення від належних податкових зобов'язань².

У межах цього дослідження зазначимо, що з 01.07.2024 запроваджено кримінальну відповідальність за товарну контрабанду для всіх товарів (табл. 2).

¹ Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі/непрямі втрати бюджету та економіки. URL: <http://surl.li/mqyjbb>

² Лашук Є. (2024). Якими є найбільші схеми тіньової економіки України? URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/1025298.html>

Таблиця 2

Кримінальна відповідальність за товарну контрабанду¹

Категорія товарів	Вартість товару	Відповідальність
Звичайні товари	від 7,57 до 15,14 млн грн	Штраф від 170 до 425 тис. грн
	понад 15,14 млн грн	Штраф від 850 тис. грн або до 11 років позбавлення волі з конфіскацією майна
Підакцизні товари	від 1,136 до 2,271 млн грн	Штраф від 340 тис. грн або до 6 років позбавлення волі
	понад 2,271 млн грн	Штраф від 1,275 млн грн або до 12 років ув'язнення з конфіскацією майна

Контрабанда є однією з основних проблем, що впливають на багато країн світу, зокрема й Україну. Це явище спричиняє значні фінансові втрати для бюджету через незаконне ввезення товарів та ухилення від митних процедур. Такі дії становлять серйозну загрозу економічній стабільності країни та мають негативний вплив на фінансову систему. Незважаючи на усвідомлення шкоди контрабанди та зусилля щодо її подолання, проблема не зникає, а часом навіть набуває нових форм. Контрабандисти постійно адаптуються до нових умов і розробляють нові способи для нелегального переміщення товарів через митні кордони² та чим більше створюються прикордонні бар'єри, тим більше збільшуються нелегальні потоки товарів³.

Контрабанда позбавляє державний бюджет важливих надходжень у вигляді митних зборів і податків. Це явище також може спричинити зростання безробіття в галузях, де місцеві виробники не можуть конкурувати з дешевим імпортом, що у свою чергу може призвести до таких соціальних проблем, як зростання бідності та погіршення якості життя населення⁴.

¹ Опрацьовано автором на підставі: Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів: Закон України від 09.12.2023 № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#n6>

² Григор'єв О. Ю., Свирида Є. І. (2024). Боротьба з контрабандою в Україні: заходи та виклики. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 1(11). С. 179. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.01.179>

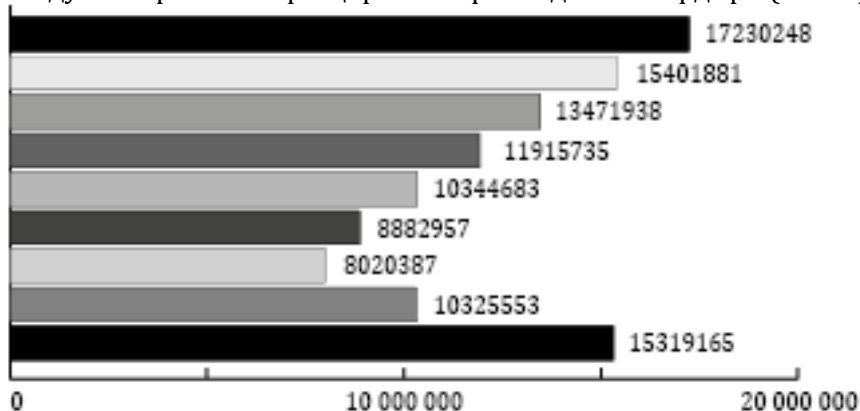
³ Carter D., Donahue B., Williams R. (2024). Border Barriers and Illicit Trade Flows. *International Studies Quarterly*. Vol. 68, Issue 3, sqae094. URL: <https://doi.org/10.1093/isq/sqae094>

⁴ Чеусова В. О. (2024). Контрабанда як прояв порушень митних правил. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. Вип. 1(36). С. 264.

Крім того, контрабанда порушує встановлений порядок управління, загрожує національній культурній спадщині українського народу та може негативно вплинути на міжнародні відносини України з іншими державами¹.

Згідно з даними Державної митної служби, зовнішній товарообіг України у 2023 р. становив 99,5 млрд дол. США, з яких імпорт — 63,5 млрд дол. США, а експорт — 36 млрд дол. США. Станом на кінець 2023 р. співвідношення податкових платежів до зовнішнього товарообігу становить лише 0,8%, що вказує на низьку податкову ефективність і наявність значного тіньового сектору. Для порівняння, в алкогольній галузі податкова ефективність становить 5%, а на ринку палива — лише 0,5%².

У 2023 р. Державна митна служба виконала план доходів загального фонду державного бюджету на 93,7%, не дотримавши його на 26,5 млрд грн, причиною чого стало блокування польського кордону. Чверть товарів на українському ринку у 2020 р. відносилась до «сірого» імпорту, і, за різними оцінками, бюджет України через контрабанду та «сірий» імпорт щорічно втрачає до 100 млрд грн (мал. 2).

Малюнок 2. Обсяги контрабандної продукції, ввезеної в Україну (2013–2021 рр., млрд дол. США)³

¹ Кекіш І. П. (2019). Зарубіжний досвід використання митного контролю у протидії контрабанді товарів. *Економіка та митно-правові відносини*. Вип. 11-12. С. 50. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3594607>

² Коломиченко Т. (2024). 150 мільярдів гривень у тіні: де заховані три річні бюджети на виробництво дронів. URL: <https://biz.censor.net/r3471951>

³ Там само.

Загалом, утрати бюджету від контрабанди та «сірого» імпорту становлять не менше 100 млрд грн. Точні дані під час повномасштабного вторгнення наразі відсутні.

Отже, контрабанда є одним із ключових негативних чинників, що підривають економічну безпеку держави. Її вплив багатогранний і охоплює фінансові, соціальні, політичні та правові аспекти.

Основні загрози контрабанди для економічної безпеки держави:

1. Втрати для державного бюджету. Контрабанда значно скорочує надходження від митних зборів, акцизів та податків, що знижує фінансову стійкість держави і можливість інвестувати в розвиток критичної інфраструктури та соціальних програм;

2. Підриг конкуренції. Легальні виробники та імпортери страждають через несправедливу конкуренцію, оскільки контрабандні товари часто пропонуються за заниженими цінами через уникнення митних і податкових платежів;

3. Зростання «тіньової економіки». Контрабанда сприяє збільшенню частки «тіньового» сектора, що посилює економічну нестабільність і знижує довіру до фінансових інститутів;

4. Зниження якості продукції. Контрабандні товари нерідко не відповідають стандартам якості, що створює загрозу для здоров'я і безпеки громадян. Це особливо актуально для продуктів харчування, ліків та товарів технічного призначення;

5. Фінансування злочинних структур. Контрабанда є джерелом доходів для організованих злочинних угруповань, що посилює криміногенну ситуацію в країні та підриває національну безпеку;

6. Політична корупція. Контрабанда часто супроводжується корупційними схемами, які включають представників правоохоронних органів, митниці та інших державних структур, що, безумовно, знижує ефективність державного управління.

Ефективна боротьба з контрабандою вимагає комплексного підходу та скоординованих дій між державними органами, бізнесом і суспільством. Основними напрямками боротьби з контрабандою є:

- посилення митного контролю, що передбачає впровадження сучасних технологій (сканери, бази даних), електронного декларування та ризикоорієнтованих підходів;

- міжнародна співпраця, тобто обмін інформацією з митними органами інших держав, участь у міжнародних програмах з боротьби з контрабандою;
- законодавчі зміни, а саме вдосконалення кримінального законодавства щодо посилення відповідальності за контрабанду та корупцію в митній сфері;
- освітні кампанії, що включають інформування населення про шкоду контрабанди для економіки та суспільства, стимулювання громадян до придбання легальної продукції;
- зниження податкового навантаження, тобто оптимізація податкової системи для зменшення стимулів до нелегального імпорту.

IV. ВИСНОВКИ

Отже, контрабанда є серйозною загрозою економічній безпеці держави, адже вона підриває її фінансову стабільність і знижує доходи бюджету через несплату податків і мит. Ця проблема також сприяє розвитку «тіньової економіки», створюючи нерівні умови для законослужняних підприємців, які зазнають значних утрат через недобросовісну конкуренцію. Контрабанда послаблює контроль над стратегічними товарами, як-от зброя, наркотики чи рідкісні ресурси, що може мати серйозні соціальні та безпекові наслідки. Зростання незаконного імпорту та експорту шкодить національним виробникам, зменшуючи попит на внутрішньому ринку. Крім того, контрабанда часто пов'язана з корупцією, яка посилює недовіру до державних інституцій. Ефективна боротьба з контрабандою вимагає комплексних заходів, включаючи посилення митного контролю, цифровізацію процедур, міжнародну співпрацю та підвищення відповідальності за такі правопорушення.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз ефективності механізмів протидії контрабанді та оцінювання її впливу на окремі сектори економіки. Особливу увагу слід приділити вивченню міжнародного досвіду боротьби із цим явищем і впровадженню новітніх технологій для посилення контролю на державному кордоні.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі/непрямі втрати бюджету та економіки. URL: <http://surl.li/mqyjbb>

2. Гіжевський В. К., Головченко В. В., Ковальський В. С. (2002). Популярна юридична енциклопедія. Київ: Юрінком Інтер. 528 с.
3. Григор'єв О. Ю., Свирида Є. І. (2024). Боротьба з контрабандою в Україні: заходи та виклики. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. № 1(11). С. 179–189. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.01.179>
4. Допілка В. О. (2009). Поняття та значення суб'єктивних ознак контрабанди. *Актуальні проблеми держави і права*. № 47. С. 111–115.
5. Живко З., Головач Т., Боруцька Ю. (2021). Контрабанда та митна безпека: основні схеми контрабандних поставок. *Вчені записки Університету «КРОК»*. № 3(63). С. 161–168. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-63-161-168>
6. Кекіш І. П. (2019). Зарубіжний досвід використання митного контролю у протидії контрабанді товарів. *Економіка та митно-правові відносини*. Вип. 11-12. С. 48–57. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3594607>
7. Коломиченко Т. (2024). 150 мільярдів гривень у тіні: де заховані три річні бюджети на виробництво дронів. URL: <https://biz.censor.net/r3471951>
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
9. Лашук Є. (2024). Якими є найбільші схеми тіньової економіки України? URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/1025298.html>
10. Лугіна Н. А., Жук Ю. О. (2021). Організаційно-правові засоби боротьби з контрабандою. *Правові новели*. № 13. С. 112–117. URL: <https://doi.org/10.32847/ln.2021.13.16>
11. Нетяга В. В. (2023). Причини та умови вчинення контрабанди в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. С. 544–547. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/134>
12. Ніколаєнко Т., Соляр С. (2021). Генеза відповідальності за контрабанду від витоків до початку XX століття. *Публічне право*. № 1. С. 124–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-41-13>
13. Паламарчук Г. В. (2019). Контрабанда — транснаціональний чи трансграничний злочин: визначення понять. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 21. С. 90–91.
14. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів: Закон України від 09.12.2023 № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#n6>
15. Чеусова В. О. (2024). Контрабанда як прояв порушень митних правил. *Міжнародний науковий журнал «ОСВІТА І НАУКА»*. Вип. 1(36). С. 230–235. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jsru/handle/123456789/11405>
16. Яланський О. С. (2017). «Товарна» контрабанда в Україні — щодо доцільності криміналізації. *Молодий вчений*. № 11. С. 1034–1038.
17. Andriichenko N. S., Reznik O. M., Tkachenko V. V. et al. (2020). The Transfer of Assets as a Strategic Threat to the Economic Security of the European States. *REICE: Electronic Journal of Research in Economic Sciences*. Vol. 8. No. 15. pp. 346–357. URL: <https://doi.org/10.5377/reice.v8i15.9974>
18. Carter D., Donahue B., Williams R. (2024). Border Barriers and Illicit Trade Flows. *International Studies Quarterly*. Vol. 68, Issue 3, sqae094. URL: <https://doi.org/10.1093/isq/sqae094>
19. Hanau Santini R. (2018). Limited Statehood and Informal Economy. *Limited Statehood in Post-Revolutionary Tunisia: Citizenship, Economy and Security*. pp. 61–81. URL: [https://doi.org/10.1007/978-3](https://doi.org/10.1007/978-3-319-74406-3_4)

20. International Convention on Mutual Administrative Assistance for the Prevention, Investigation and Repression of Customs Offences on June 9, 1977. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201226/v1226.pdf>
21. Kulish A., Yunin O., Us O. et al. (2021). Smuggling as a threat to economic security of the state. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. Vol. 8, No. 3. pp. 384–399. URL: [http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(25\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(25))
22. Nelson D., Lovely M. E. (1995). Smuggling and welfare in a Ricardo-Viner economy. *Journal of Economic Studies*. Vol. 22, No. 6. pp. 26–45. URL: <https://doi.org/10.1108/01443589510099039>

REFERENCES

1. Analysis of smuggling volumes in Ukraine: scale, direct/indirect budget and economic losses. URL: <http://surl.li/mqyjbb> [in Ukrainian].
2. Andriichenko N. S., Reznik O. M., Tkachenko V. V. et al. (2020). The Transfer of Assets as a Strategic Threat to the Economic Security of the European States. *REICE: Electronic Journal of Research in Economic Sciences*. Vol. 8, No. 15. pp. 346–357. URL: <https://doi.org/10.5377/reice.v8i15.9974>
3. Carter D., Donahue B., Williams R. (2024). Border Barriers and Illicit Trade Flows. *International Studies Quarterly*. Vol. 68, Issue 3, sqae094. URL: <https://doi.org/10.1093/isq/sqae094>
4. Cheusova V. O. (2024). Kontrabanda yak proyav porushen mytnykh pravyl [Smuggling as a manifestation of customs violations]. *International scientific journal "EDUCATION AND SCIENCE"*. No. 1(36). pp. 230–235. URL: <http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/handle/123456789/11405> [in Ukrainian].
5. Dopilka V. O. (2009). Ponyattya ta znachennya subyektivnykh oznak kontrabandy [The concept and meaning of subjective signs of smuggling]. *Current problems of state and law*. No. 47. pp. 111–115. [in Ukrainian].
6. Gizhevsky V. K., Golovchenko V. V., Kovalsky V. S. (2002). Populyarna yurydychna entsyklopediya [Popular Legal Encyclopedia]. Kyiv: Yurinkom Inter. 528 p. [in Ukrainian].
7. Grigoriev O. Yu., Svyryda E. I. (2024). Borotba z kontrabandoyu v Ukraini: zakhody ta vyklyky [Combating smuggling in Ukraine: measures and challenges]. *Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and development problems*. No. 1(11). pp. 179–189. URL: <https://doi.org/10.23939/smeu2024.01.179> [in Ukrainian].
8. Hanau Santini R. (2018). Limited Statehood and Informal Economy. *Limited Statehood in Post-Revolutionary Tunisia: Citizenship, Economy and Security*. pp. 61–81. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-74406-3_4
9. International Convention on Mutual Administrative Assistance for the Prevention, Investigation and Repression of Customs Offences on June 9, 1977. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201226/v1226.pdf>
10. Kekish I. P. (2019). Zarubizhnyy dosvid vykorystannya mytnoho kontrolyu u protydyi kontrabandi tovariv [Foreign experience in using customs control to combat smuggling of goods]. *Economics and customs and legal relations*. No. 11-12. pp. 48–57. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3594607> [in Ukrainian].
11. Kolomychenko T. (2024). 150 milyardiv hryven u tini: de zakhovani try richni byudzhety na vyrobnytstvo droniv [150 billion hryvnias in the shadows: where are the three annual budgets for the production of drones hidden]. URL: <https://biz.censor.net/r3471951> [in Ukrainian].
12. Kulish A., Yunin O., Us O. et al. (2021). Smuggling as a threat to economic security of the state. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. Vol. 8, No. 3. pp. 384–399. URL: [http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(25\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(25))

13. Lashchuk Ye. (2024). Yakymy ye naybilshi skhemy tinovoyi ekonomiky Ukrainy? [What are the largest schemes of the shadow economy of Ukraine?]. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/1025298.html> [in Ukrainian].
14. Lugina N. A., Zhuk Yu. O. (2021). Orhanizatsiyno-pravovi zasoby borotby z kontrabandoyu [Organizational and legal means of combating smuggling]. *Legal Novels*. No. 13. pp. 112–117. URL: <https://doi.org/10.32847/In.2021.13.16> [in Ukrainian].
15. Nelson D., Lovely M. E. (1995). Smuggling and welfare in a Ricardo-Viner economy. *Journal of Economic Studies*. Vol. 22, No. 6. pp. 26–45. URL: <https://doi.org/10.1108/01443589510099039>
16. Netyaga V. V. (2023). Prychyny ta umovy vchynennya kontrabandy v Ukraini [Reasons and conditions for committing smuggling in Ukraine]. *Legal Scientific Electronic Journal*. No. 9. pp. 544–547. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/134> [in Ukrainian].
17. Nikolayenko T., Solyar S. (2021). Geneza vidpovidalnosti za kontrabandu vid vytokiv do pochatku XX stolittya [The Genesis of Liability for Smuggling from the Origins to the Beginning of the 20th Century]. *Public Law*. No. 1. pp. 124–133. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-41-13> [in Ukrainian].
18. On Amendments to the Criminal Code and the Code of Criminal Procedure of Ukraine on Criminalisation of Smuggling of Goods: Law of Ukraine of 9 December 2023 No. 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#n6> [in Ukrainian].
19. Palamarchuk G. V. (2019). Kontrabanda — transnatsionalnyi chy transhranychnyi zlochyn: vyznachennya ponyat [Smuggling — a transnational or cross-border crime: definition of concepts]. *Bulletin of the Southern Regional Center of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. No. 21. pp. 90–91. [in Ukrainian].
20. The Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of 5 April 2001 No. 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> [in Ukrainian].
21. Yalanskyi O. S. (2017). «Tovarna» kontrabanda v Ukraini — shchodo dotsilnosti kryminalizatsiyi [“Commodity” smuggling in Ukraine — on the feasibility of criminalization]. *Young Scientist*. No. 11. pp. 1034–1038. [in Ukrainian].
22. Zhyvko Z., Holovach T., Borutska Y. (2021). Kontrabanda ta mytna bezpeka: osnovni skhemy kontrabandnykh postavok [Smuggling and customs security: main schemes of contraband supplies]. *Scientific notes of the KROK University*. No. 3(63). pp. 161–168. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2021-63-161-168> [in Ukrainian].